

---

*Олександр
Киричок*

«ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ В КУЛЬТУРІ КИЇВСЬКОЇ РУСІ»

---

30 листопада 2012 року в Інституті філософії НАН України відбулися V давньоруські історико-філософські читання «Філософські ідеї в культурі Київської Русі», присвячені пам'яті видатного українського філософа Вілена Сергійовича Горського.

Цей науковий захід зібрав учених з Києва та інших міст України, дослідників, що працюють в галузях, дотичних до вивчення давньоруської філософської спадщини та осмислення тієї ролі, яку вона відігравала у розвитку всієї української філософської думки подальших віків.

Як і в попередні роки, діапазон наукових доповідей учасників читань був досить широким — від формулювання загальних підвалин і проблем дослідження української філософської спадщини до ретельного і поглибленого аналізу конкретних давньоруських феноменів і першоджерел.

Великий інтерес у методологічній площині привернули доповіді Івана Лисого, котрий зосередив увагу на осмисленні національної ідентичності як своєрідного концепту в межах досліджень культури, а також Сергія Йосипенка, котрий розглянув ідею філософської культури, на підставі якої В. Горський ще за радянських часів мав намір на серйозних методологічних засадах підійти до вивчення історії української філософії (див.: [Горський, 1980]). Цікавий концептуальний підхід до поширеної в давньоруській культурі лексикологеми «внутрішньої людини», її місця у філософській культурі Київської Русі використала Тетяна Целік.

Дискусійною стала промова Олександра Ярмоли, в якій дослідник звернувся до аж ніяк не нової, але все ще своєчасної проблеми критеріїв достовірності історичного знання, намагаючись продемонструвати відбиток світоглядних чи філософських переконань літописця, закарбований на давньоруській літописній оповіді.

Дмитро Гордієнко та Олександр Киричок традиційно для Читань представили доповіді, присвячені дослідженню конкретних аспектів візантійських та давньоруських політично-філософських уявлень. Зокрема, Дмитро Гордієнко на основі текстуальних, історичних та біографічних даних розглянув літературну творчість освіченого візантійського імператора Константина Багрянородного (Порфиrogenета) як спробу самолегітимації влади, розкривши деякі нові можливості для аналізу політичності феномену письма і політичних функцій середньовічної літературної діяльності. Олександр Киричок розкрив особливості давньоруського усвідомлення зовнішньополітичних відносин, його зв'язок із сакральною топологією та обґрунтував важливу роль просторово-часових уявлень у конфігурації системи зовнішньополітичних відносин Київської Русі.

Низку важливих наукових питань було порушено у доповіді Тетяни Чайки «Феномен чуда в літописній та агіографічній традиції. Порівняльний аналіз». На матеріалі, насамперед, Борисо-Глібського циклу, а також інших давньоруських пам'яток дослідниця привернула увагу до відмінностей літописного й агіографічного осмислень явища чуда в культурі Київської Русі, висловила кілька припущень щодо їхніх витоків, зробивши наголос на актуальності реконструкції міфічних та християнських впливів.

Стосовно останньої проблеми можна сміливо засвідчити, що вона є однією з центральних в історико-філософському вивченні культури Київської Русі. З того часу, коли Е. Радлов чи не вперше висунув спірну тезу, що в усіх давньоруських творах, в яких наявний хоча б слабо виражений філософський елемент, «питання трактуються з етико-релігійної точки зору», і «в цьому нахилі у бік етико-релігійних питань і їх містичному розв'язанні не можна не бачити національної риси» [Радлов, 1991: с. 97], вона стала наріжним каменем у дискусіях вчених: одні послідовно підкреслювали «релігійність» давньоруської філософії, напр.: [Федотов, 2001]), натомість інші вбачали з'яву на Русі зерен філософії лише там, де вона позбавляється церковного забарвлення (див.: [Замалеєв, 1987, 1998]). Не обминули увагою цю суперечність і учасники Читань, хоча їхні позиції в цілому були далекі від категоричних.

Тетяна Воропаєва представила доповідь на тему «Порівняльний аналіз міфологічних систем Київської Русі і Давнього Риму», а В'ячеслав Артюх спробував проілюструвати особливості еволюції філософських ідей в культурі Давньої Русі «на шляху від міфу до логосу». «Християнська» позиція

була наявна у доповіді Світлани Гуменюк «Ідеал смиренномудрія як інтенція киеворуської культури».

Наприкінці читань учасники прослухали повідомлення Юрія Завгороднього про матеріали міжнародного симпозіуму «Вогонь і світло у сакральному просторі», який відбувався у Москві 27–29 вересня 2011 року [Вогонь і світло, 2011]. У повідомленні йшлося про розвиток ієротопії й сакральної географії в Росії та Європі, а також про вітчизняні здобутки у цих галузях. Тривале обговорення цієї теми показало значні розбіжності в оцінках перспектив філософських студій просторово-часових уявлень та сакральних топосів в Україні.

Відмітною рисою V давньоруських історико-філософських читань, власне, як і всіх попередніх, була атмосфера полілогу, намагання осмислити розмаїття інтерпретацій надзвичайно складної давньоруської історико-філософської проблематики, як це було зроблено, зокрема, у доповіді Ігоря Захари «Три філософські розмисли про “Слово про Ігорів похід”». Слід зазначити й вільний обмін думками довкола кожної із запропонованих ідей та гострі полеміки.

Матеріали читань будуть відображені у періодичному виданні — збірнику наукових праць «Філософські ідеї в культурі Київської Русі» (див. попередні випуски: [Філософські ідеї, 2008, 2009, 2010, 2011]), публікація якого планується найближчим часом.

ДЖЕРЕЛА

- Горський В.С.* Поняття «філософська культура» в історико-філософській науці / В.С. Горський // Філософська думка. — 1980. — № 4. — С. 60–71.
- Замалеев А.Ф.* Восточнославянские мыслители: Эпоха Средневековья / А.Ф. Замалеев. — СПб.: Изд-во СПбГУ, 1998. — 270 с.
- Замалеев А.Ф.* Философская мысль в средневековой Руси (XI—XVII вв.) / А.Ф. Замалеев. — Л.: Наука ЛО, 1987. — 247 с.
- Огонь и свет* в сакральном пространстве : Материалы международного симпозиума / Редактор-составитель А.М. Лидов. — М.: Индрик, 2011. — 192 с.
- Радлов Э.Л.* Очерк истории русской философии / Э.Л. Радлов // Веденский А.А., Лосев А.Ф., Радлов Э.Л., Шпет Г.Г. Очерки истории русской философии. — Свердловск: Изд-во Уральского ун-та, 1991. — С. 96–216.
- Федотов Г.П.* Собрание сочинений : В 12-ти т. / Г.П. Федотов. — М.: Мартис, 2001. — Т. 10: Русская религиозность. — Часть I. Христианство Киевской Руси. X—XIII вв. — 382 с.
- Філософські ідеї* в культурі Київської Русі : Збірник наукових праць. — 2008. — Вип. 1. — 202 с.
- Філософські ідеї* в культурі Київської Русі : Збірник наукових праць. — 2009. — Вип. 2. — 127с.
- Філософські ідеї* в культурі Київської Русі : Збірник наукових праць. — 2010. — Вип. 3. — 223 с.
- Філософські ідеї* в культурі Київської Русі : Збірник наукових праць. — 2011. — Вип. 4. — 142 с.

Олександр Киричок — кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії і суспільних наук ВДНЗ «Українська медична стоматологічна академія».
